

MAREȘALUL ANTONESCU ȘI PROBLEMA TRANSILVANIE

Constantin Focșa

Este de netăgăduit că mareșalul Ion Antonescu (2/14 iunie 1882, Pitești – 1 iunie 1946, Jilava) apare astăzi ca personalitatea cea mai controversată a istoriei românești. Până la un punct, fenomenul pare paradoxal: la peste un deceniu de la căderea regimului comunist, era poate, mai degrabă de așteptat ca în discuțiile dintre istorici și din afara cercului lor profesionist să se axeze pe probleme sau pe reprezentanți ai defunctei orânduiri. Nu a fost însă așa și faptul se explică, în primul rând, prin imixtiunea politicului.

“Redescoperit” de istorici - și faptul era întru totul firesc - Ion Antonescu devenit încă din 1990 o miză a confruntărilor politice, mai exact, cazul său a fost instrumentat de forțele politice. Mai întâi, el a fost opus regelui Mihai: într-o vreme când monarhia părea să suscite un puternic și durabil curent de opinii, favorabil revenirii pe tron a regelui Mihai, Ion Antonescu a fost prezentat de adversarii suveranului ca victima “trădării” perfide a monarhului, care-se susținea - l-ar fi livrat comuniștilor. Mareșalul, în schimb era înfățișat ca un “Făt Frumos” al României, răpus de „balaurul” comunist. Actul de la 23 august 1944 a fost interpretat în funcția de antinomia rege-mareșal.

Când popularitatea fostului suveran s-a dovedit a nu fi o primejdie pentru republica postdecembristă și când s-ar fi putut dezbate fără contaminări politice - cazul Ion Antonescu a devenit obiectul unei alte instrumentalizări politice: între partizanii integrării euroatlantice și cei ai “autohtonismului” Confruntarea a devenit atât de acută și cu implicații atât de grave, încât nu cu mult timp în urmă, Puterea a emis o controversată “ordonanță de urgență”(nr. 31, publicată în “Monitorul Oficial” nr. 214 din 28 martie 2002) pentru a fixa cadrul de reevaluare a lui Ion Antonescu - nume de altfel, absent ca atare din textul cu pricina - și a politicii sale.

În condițiile degradării condițiilor de existență a majorității populației în perioada de tranziție și a compromiterii - prin incapacitate și corupție - a democrației parlamantare, pentru mulți români mareșalul Ion Antonescu apare ca un model de conducere eficientă și cinstită. Mâna de fier a militarului este considerată, într-un important segment al opiniei publice din România, de azi, drept soluția tuturor relelor din țară.

Adversarii cultului antonescian aduc însă argumente de greutate mareșalul a fost un adversar al regimului democratic, a dus o politică de purificare etnică, trimițând la moarte mii de evrei și țigani, s-a aliat cu Hitler și a dus astfel țara în pragul catastrofei. Oricare i-ar fi fost intențiile “Conducătorul” României de atunci (din anii 1940-1944) a jucat un rol nefast în istoria românească. Ar fi greșit, după opinia istoricului Mircea Suciul¹, la care subscriem și noi cu toată convingerea, ca Ion Antonescu să fie un subiect interzis. Comunicarea noastră, se vrea o modestă contribuție la o dezbateră științifică, informată, argumentată și de se poate - senină, adică liberă de orice fel de pasiune, poate asigura progresul investigației istorice. ION ANTONESCU NU ESTE PENTRU NOI O PROBLEMĂ POLITICĂ CI UNA DE

ISTORIE. Și în spiritul exigențelor - anchetei istorice, dorim să-i deslușim, măcar în parte, din aspectele esențiale pentru a atinge obiectivul oricărui urmaș al lui Herodot: adevărul istoric.

Spunând toate acestea, credem însă că nu se poate ignora un aspect esențial al politicii lui Ion Antonescu: mareșalul a fost singurul om politic din țara noastră care a încercat, prin fapte, să refacă România Mare, așa cum ea se întrupase prin actele de autodeterminare de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia din 1918. În același timp, el a dus o campanie de eradicare a corupției, a hoției, - marele rău național - având chiar intenția de a scrie cu fierul roșu pe frunțile vinovaților cuvântul "hoț" Și apoi, într-o țară în care oamenii politici sunt stăpâniți de gândul căpătuiei (n-am avut un ministru cu nouă clase?) el a rămas, într-adevăr, până la capăt "cinstit și sărac". Dacă vrem să scriem istoria "așa cum a fost", aceste fapte nu pot fi trecute sub tăcere².

Majoritatea istoricilor apreciază că mareșalul Ion Antonescu a considerat că are o egală datorie față de toate teritoriile pierdute de România în 1940, de a le readuce în trupul Țării³. Chiar din primele zile ale guvernării sale, a exprimat cu fermitate acest țel al reîntregirii. În comunicatul nr. 16 publicat pe 7 septembrie 1940, cerea ca a doua zi să se facă slujbe religioase în toate bisericile: "Să cerem iertare nefericiților noștri frați, care prin, vitregia vremurilor și din propria noastră vină, au fost ruși din trupul nostru îndurerat, să aruncăm blestemul nostru asupra marilor vinovați (...), să ne luăm solemn angajamentul că de azi ne unim în muncă, în frăție, în gândire și în simțire (...), ca prin muncă să ne întărim, să prosperăm și să fim gata".

Era exprimată, pentru prima dată, în timpul guvernării sale, hotărârea de a reface România Mare. Pentru Ion Antonescu, toate teritoriile pierdute în 1940 aveau aceeași valoare sentimentală pentru români, asupra tuturor poporul român avea egale drepturi istorice. De aceea, reluarea tuturor era țelul final. Luptând în Răsărit, alături de Germania împotriva U.R.S.S. pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, nu a uitat nici un moment nordul Transilvaniei.

Faptul este cu atât mai demn de subliniat, cu atât este evident că o asemenea poziție irita profund pe stăpânii Europei de atunci: Germania și Italia.

Acțiunile lui Ion Antonescu și ale guvernului condus de el (prin diplomații care s-au aflat la conducerea diplomației Bucureștilor, ca titulari ai Ministerului Regal al Afacerilor Străine ale României, aceștia fiind următorii: Mihail Sturdza, septembrie-decembrie 1940, Ion Antonescu însuși, ianuarie-iunie 1941, Mihai Antonescu iunie 1941-august 1944), având ca obiectiv, reluarea Transilvaniei de Nord era întreprinse pe două planuri. Cel intern, care viza două posibilități. Un eventual război cu Ungaria era o posibilitate. Pentru o asemenea perspectivă, s-a acționat ca să se mențină speranța românilor în recăștigarea regiunii, să se mențină credința acestora, că dreptatea este de partea lor factorul moral fiind adesea determinant în cazul unui război; totodată nu a fost neglijată pregătirea militară. A doua posibilitate era rezolvarea problemei - indiferent, dacă avea loc sau nu un război cu Ungaria - în cadrul Conferinței de Pace de la sfârșitul războiului mondial. Pentru ca la Conferința de Pace, România să aibă câștig de cauză, Antonescu a ordonat, încă din septembrie 1940, alcătuirea unor materiale documentare prezentând drepturile istorice ale românilor asupra Transilvaniei de Nord, configurația etnică a regiunii, atitudinea Marilor Puteri occidentale după primul război mondial; se adăugau materiale

prezentând comportamentul ocupantului maghiar față de populația românească după dictatul de la Viena, comportament care-l descalifică în fața omenirii. În plan extern, Ion Antonescu și guvernul condus de el a întreprins demersuri repetate pe lângă guvernele Germaniei și Italiei, pentru ca acestea să impună Ungariei stoparea atrocităților pe care aceasta le patrona în Transilvania de Nord. Totodată, era permanent subliniată ideea că România nu considera definitivă granița trasată la Viena. Antonescu a sperat că Hitler își va da seama de dreptatea românilor și-și va îndrepta greșeala impunerii „arbitrajului”. În martie 1944, Antonescu s-a lămurit definitiv că nu are ce aștepta de la germani, care chiar în condițiile când au ocupat Ungaria nu au dat curs, cererii guvernului de la București de retrocedare a nordului Transilvaniei. Ca urmare, va ordona lui Eugen Cristescu să intensifice acțiunea de pregătire a materialelor documentare pentru viitoarea Conferință de Pace⁴

Câteva constatări generale, credem că se impun:

1. Pentru diplomații guvernului Antonescu problema anulării dictatului de la Viena, s-a impus ca un obiectiv primordial și constant al activității lor; și aceasta începând cu M. Manoilescu, care a semnat așa-zisul „arbitraj”, dar pe care l-a atacat și constatat instantaneu, și până la Tătărescu, care și-a încununat poziția cu expozeul susținut în fața Conferinței de la Paris, la 13 august 1946, ori cu discursul rostit în Adunarea Deputaților la 23 august 1947, cu prilejul ratificării Tratatului de Pace de la Paris.

2. Pentru fiecare dintre diplomații menționați s-au aflat în deosebită atenție și s-au constituit în exemplu, acțiunile lui Titulescu în apărarea Transilvaniei românești, deci ale maestrului diplomației Bucureștilor, care pentru a dovedi trăinicia idealului suprem al unității României Mari, a stabilit, prin testament să fie (și este) înmormântat în inima Transilvaniei! De ce Transilvania? Pentru că, așa cum opinase Titulescu într-un faimos discurs rostit la Ploiești, în mai 1915, pentru intrarea României în războiul unității naționale România nu poate fi întreagă fără Ardeal (....). Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia (....). Ne trebuie Ardealul . Nu putem fără el ! (.) Pentru Ardeal nu-i viață care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i forțare care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumusețează, până și moartea se schimbă, încetează de a fi hidoasă, devine atrăgătoare! Ardealul nu e numai inima României politice; priviți harta: Ardealul e inima României geografice!

3. Fiind de acord cu decizia impusă la Viena de către Germania și Italia, cedarea nord-vestului Transilvaniei Ungariei, regimul regelui Carol al II-lea și-a semnat, se cunoaște, sfârșitul lamentabil, după ce acceptase nenorocita evacuare a Basarabiei și a nordului Bucovinei și inițiasse negocieri cu Bulgaria relative la Cadrilater. Noul regim legionaro-antonescian, cu generalul Ion Antonescu în calitate de premier și de Conducător al statului român, ca să nu-și lege numele în nici un fel de ultimele cedări teritoriale, nu s-a format până la 14 septembrie 1940, lăsând în seama cabinetului demisionar, a oamenilor săi, să efectueze operația cosmetizării noilor granițe ale fostei României Mari⁵.

Informat asupra atrocităților comise de armata ungară și de civilii maghiari asupra românilor din Transilvania de Nord, Ion Antonescu scria pe un raport al

Marelui Stat Major, la 18 septembrie 1940: "Țineți la zi atrocitățile și încălcările de angajamente făcute de unguri în teritoriile ocupate".

Din ordinul său mai multe ministere Externe, Justiție, Război, Interne, Președinția Consiliului de Miniștri încep să-și facă arhive speciale pe această problemă. Se adăugau documentele acumulate de Serviciul Special de Informații, și de Comisariatul General al Refugiaților din nordul Transilvaniei, organism înființat prin Decretul lege semnat de Ion Antonescu, la 14 septembrie 1940. La Ministerul de Externe se întocmeau anual volume documentare masive cuprinzând prezentarea situației din regiunea ocupată vizată. Totodată, erau informate puterile garante Germania și Italia asupra evenimentelor din nordul Transilvaniei. La 24 septembrie 1940, în timpul unei întrevederi cu ministrul ungar la Roma, Ciano recunoștea postura celor două puteri: Italia și Germania au luat asupra lor traiul liniștit al românilor din Ungaria și se vor ține de cuvânt.

Germania și Italia au încercat să rezolve situația impunând tratative directe româno-maghiare, pentru a nu fi constrânse să ia o atitudine favorabilă uneia sau alteia dintre părți. Comisia mixtă întrunită la Budapesta, în septembrie 1940, nu a rezolvat nimic, așa cum era de așteptat. În cadrul lucrărilor ei, se definea un element de constanță, în raporturile româno-ungare pentru întreaga activitate diplomatică a României în timpul guvernării Antonescu cu privire la Dictatul de la Viena: răspunzând lui Vörmlé, președintele delegației maghiare, Valer Pop preciză că România regretă faptul că "Ungaria a stăruit și s-a ajuns la o soluție teritorială între cele două țări, soluție care nu este potrivită de a curma tensiunea dintre ele", în locul soluției schimbului de populație, care ar fi dus la o „immediată colaborare prietenească”. Așadar, România nu recunoștea justetea, dar nici oportunitatea Dictatului de la Viena. Guvernul Ungariei nu numai că nu a luat măsuri pentru stoparea atrocităților din Transilvania de Nord, dar a trecut la o campanie de învinuire nefondată la adresa românilor și a României⁶

Problema Transilvaniei nu s-a aflat constant pe agenda raporturilor româno-germane în anii 1940-1944. În guvernul legionar-antonescian de la 14 septembrie 1940, Mihail Sturdza, membru marcant al mișcării legionare, a fost desemnat la conducerea Ministerului Afacerilor Străine din București. În ciuda legăturilor strânse cu Berlinul, Mișcarea Legionară n-a fost de acord cu cedarea Transilvaniei. Punctul de vedere respectiv a fost susținut de reprezentantul Mișcării în Consiliul de Coroană din noaptea de 30/31 august 1940⁷, iar Mihail Sturdza - în memoriile sale - relatează că plecând din Berlin la începutul lui septembrie 1940 și având o discuție cu Ioachim von Ribbentrop, ministrul de Externe al Reichului, iar fi spus acestuia că, dacă legionarii ajungeau la putere, "nu vom mai permite nici o violare a granițelor noastre", după cum opinează și istoricul Gheorghe Buzatu⁸. Într-o lucrare, Mihail Sturdza a consacrat un capitol special atitudinii Mișcării Legionare față de dictatul de la Viena pe care-l considera stupid și în privința căruia, având în vedere rolul Germaniei la semnare, pretindea că ar fi comunicat unuia dintre colaboratorii Legației Reichului la București: "Cu aceasta (cu decizia de la Viena) ați pierdut probabil războiul"⁹.

Pentru a stopa deteriorarea, în continuare a relațiilor româno-maghiare, Germania și Italia au acceptat formarea unei Comisii de anchetă italo-germană, - Comisia Roggeri-Altenburg, a cărei, - obiectivitate a fost pusă la îndoială de la început

de către guvernul Antonescu. De aceea, generalul Ion Antonescu a dat ordin ca în vederea vizitei sale la Roma și Berlin să-i fie pregătite o serie de documente pe care să le arate în susținerea cererilor sale: "Statistici și grafice. Pierderi teritorii, pe regiuni prezentare pe categorii, cultură și valoare economică. Pierderi populație, pe categorii, școli, biserici, instituții culturale, economice, bancare etc. Situația creată statului român. Condițiile economice și politice ale actualelor frontiere (...). Expulzările ungurești-comparative, grafice pe categorii de populație. Grafice comparative, școli, biserici înainte de Unire, până la cedare, după cedare. Problema expulzărilor". Antonescu mai cerea să aibă cu el un istoric sintetic al Dobrogei, Transilvaniei, Banatului, Basarabiei și al Bucovinei incluzând și hărți. Așadar vizita la Roma și Berlin nu avea ca scop numai aderarea României la Axă, ci și prezentarea directă în fața lui Hitler și Mussolini a doleanțelor românești privind, în special, Transilvania de Nord.

Înainte de a merge la Berlin în zilele de 14-16 noiembrie 1940, Antonescu, însoțit de ministrul de externe Mihail Sturdza, Constantin Papanace și alți frunțași legionari, a vizitat Roma, unde fusese invitat de Benito Mussolini, prin intermediul lui Pellegrino Ghigi. Problema care a stat în centrul discuției dintre cei doi dictatori - Mussolini și Antonescu - a constituit-o chestiunea Dictatului de la Viena. Dictatorul român urmărind să-și câștige popularitatea în rândul maselor, și pentru a nu se izola de forțele politice din țară, a atacat sentința arbitrară de la Viena, din 30 august 1940¹⁰, arătând că poporul român e hotărât să lupte pentru recâștigarea drepturilor lui milenare. Considerând, că, din motive tactice, nu era momentul pentru a cere imediată anulare a Dictatului de la Viena, el insista ca în etapa respectivă să fie luate măsuri pentru garantarea „vieții și avutului populației românești, din partea de nord a Transilvaniei, urmând ca la sfârșitul războiului, la pacea generală, România să-și susțină cu fermitate drepturile“. „Dacă nu li se va face dreptate - preciza Antonescu - românii se vor bate pe viață și pe moarte și pacea nu va fi în Europa cât aceste drepturi nu vor fi satisfăcute.“

Absorbit de problemele interne foarte urgente, Generalul nu neglija nici un moment preocupările externe. A pus să fie întocmită harta Transilvaniei, inversând culorile localităților: verdele pentru cele ungurești și roșu pentru cele românești. Efectul era diametrul opus hărților găsite la Hitler (întocmite de unguri). Populația românească din Nordul Ardealului constituia o masă compactă și majoritară. Aceste hărți intenționa să le prezinte lui Hitler, dar și Ducei Mussolini. Generalul Ion Antonescu a luat calea Romei, pentru a exprima revendicările teritoriale românești, dar avea de reparat și legăturile tradiționale deteriorate pe timpul lui Nicolae Titulescu, care propusese sancțiuni agresorului care atacase Etiopia. Orgoliosul Duce n-a scăpat prilejul să se răzbune pe România, consfințind prin ministrul său Dictatul de la Viena. Împotriva acestui Dictat se ducea Generalul Antonescu să depună protestul la Roma¹¹. Convorbirile cu Mussolini și Ciano nu au lăsat nici o speranță privind anularea, la sfârșitul războiului a Dictatului de la Viena. "Mussolini arăta unul dintre foștii colaboratori apropiați ai generalului asculta, fără să întrerupă protestările lui Antonescu contra arbitrajului de la Viena și se mărginea să ia act de nemulțumirile României. Singura chestiune care părea să-l intereseze cu adevărat pe Duce erau livrările de petrol și de cereale¹² Mai mult încă, unul dintre autorii actului de la

Viena, contele Ciano, prin care se făcea o profundă nedreptate poporului român, a intervenit de mai multe ori în discuție, întrerupându-l pe Antonescu pentru a-și apăra „opera”. ceea ce a determinat reacția violentă, deloc protocolară, a generalului. Potrivit relatărilor lui Sturdza, prezent la convorbire la un moment dat, Antonescu s-a adresat interlocutorilor săi italieni cu următoarele cuvinte: ”Și credeți dumneavoastră că astfel de granițe (granițele Dictatului de la Viena), vor putea fi menținute?”. Vizibil iritat, contele Ciano a răspuns ”da”, precizând că ”nu numai că noi (italienii) le-am recunoscut, dar chiar le-am garantat”. La această afirmație a ministrului de externe italian, Antonescu a replicat furios: ”Garantate sau nu, ele vor sări în aer”¹³. La rândul său, ginerele Ducei, contele Ciano, consemnează în felul următor intervențiile lui Antonescu cu ocazia convorbirilor purtate la Roma: „Antonescu atacă violent arbitrajul de la Viena și spune că judecata a fost făcută, sub influența unei hărți geografice colorate, imprimată de unguri. Dacă culorile ar inversate, verdictul ar fi fost favorabil românilor. Eu n-am vrut să discut. Trebuie să mărturisesc totuși că n-a fost deloc prea amabil, pentru că vorbea cu unul dintre cei doi arbitri” Singurul ”succes” obținut de Antonescu la Roma a fost o, ”aprobare verbală din partea lui Mussolini ca problemele abordate de dictatorul român în discuția cu el și cu Ciano să poată fi ridicate și la întrevvedereea cu Hitler ce urma să aibă loc în foarte scurtă vreme. În expozeul făcut la ședința Consiliului de Miniștri din 18 noiembrie 1940 cu privire la vizita sa în Italia, Antonescu arăta: „Știți că Axa ne-a garantat la Viena, în primul rând, siguranța frontierelor și, în cel de-al doilea rând, liniștea, averea și libertățile populației românești, rămasă în teritoriul cedat. Eu am prezentat chestiunea ca un act de ofensă adusă Axei, prin faptul că ungurii, a doua zi după arbitraj, au rupt acest angajament și, dacă noi suferim din punct de vedere material și brutal, puterile Axei suferă din punct de vedere moral, pentru că ungurii pe ele le-au desconsiderat, pe binefăcătorii lor. Am pus problema și din punct de vedere omenesc și al justiției pure. Am cerut ca ungurii să înceteze persecuțiunile și maltratările și ca să avem o garanție pentru încetarea acestei acțiuni, am cerut stabilirea unei comisuni mixte în teritoriile cedate ceea ce Ducele Mussolini a găsit necesar, și a fost de acord. În al doilea rând, am cerut să se acorde un statut populației românești, similar cu statutul impus la Viena pentru populația minoritară germană, care este mult mai puțin numeroasă decât populația noastră și nu este grupată în masă compactă ca populația noastră din Ardealul cedat. În al treilea rând, în cadrul aceleiași ordine de idei, de satisfacții politice imediate pentru România, am cerut ca ungurii să fie forțați să-i primească înapoi pe toți românii expulzați și să le dea posibilitatea să-și recapete bunurile lor și să le stăpânească în liniște acolo”.

O săptămână mai târziu, Antonescu, însoțit, de data aceasta de majoritatea șefilor Gărzii de Fier, a plecat spre Germania unde în zilele de 23, 24 noiembrie 1940 a avut convorbiri cu Ribbentrop, Hitler și mareșalul Keitel și a semnat documentele de aderare a României la Pactul tripartit. În calitatea-i de lider al diplomației române, Mihail Sturdza, l-a însoțit pe Antonescu și la Berlin, asistându-l pe general la întrevederile sale cu Hitler și cu unii dintre colaboratorii săi, inclusiv cu von Ribbentrop. Din motive lene de înțeles, memorialistul nu-l simpatizează defel pe Antonescu, dar a apreciat poziția sa clară, indubitală, exprimată în fața liderilor naziști de la Berlin: acolo a reținut Sturdza Antonescu a prestat o „elocventă și bine

documentată protestare privitoare la Arbitrajul de la Viena¹⁴

O situație cu totul curioasă, chiar anormală a existat de-a lungul anilor 1941-1944, când România s-a angajat în războiul drept al eliberării Basarabiei și nordului Bucovinei și al distrugerii comunismului, alături de Germania, care fusese inițiatoarea dictatului vienez împreună cu Italia și de Ungaria, care era beneficiara nefastei decizii. Dar, ceea ce trebuie bine reținut, Ion Antonescu n-a acceptat dictatul vienez, l-a declarat caduc cu începere de la 15 septembrie 1941, l-a atacat pe cele mai diverse căi, inclusiv, dacă nu chiar, în primul rând, la Adolf Hitler, autorul „soluției” din 30 august 1940. Cei care au condus „ostilitățile” diplomatice, cei care s-au impus incontestabil au fost Ion Antonescu, el însuși ministru de Externe în prima jumătate a anului 1941 și Mihai Antonescu, titularul M.A.S. dintre 29 iunie 1941 și 23 august 1944, care a pregătit în fruntea unei echipe de excelenți specialiști și patrioți - toată documentația pentru Mareșal în întâlnirile sale cu Hitler, a condus „războiul nervilor” cu Budapesta, a adunat și a sistematizat, în cadrul cunoscutului Birou al Păcii de după 16 iunie 1942, toate materialele trebuincioase pentru viitoarea Conferință de pace¹⁵ ori a pregătit și editat monumetala lucrare, în două volume „Siebenbürgen” (1943), sub conducerea reputatului istoric C.C. Giurescu și cu colaborarea unor condeie de primă mărime ale științei și culturii naționale. Revenim, subliniind că ceea ce trebuie bine reținut, de asemenea, constă în faptul că, în anii conflagrației dintre 1939 și 1945, dintre toți vizitatorii lui Adolf Hitler (regi și șefi de state și de guverne, diplomați, ș. a.) nici unul, dar absolut nici unul nu s-a bucurat de statutul pe care Ion Antonescu și l-a impus singur și anume de a discuta deschis cu Fuhrerul orice problemă, oricât de gravă și în contradictoriu. Această situație a fost recunoscută chiar de Hitler, iar interpretul Fuhrerului, Paul Schmidt (“figurant pe arena diplomatică”, cum se auto-caracterizează) a recunoscut-o fără reticențe, atât în memoriile¹⁶ sale cât, mai ales, în cursul interogatoriului luat de învingători, după război¹⁷. La un moment dat, Schmidt a declarat anchetatorilor săi americani: „... Toate conferințele (lui Hitler) cu ungurii și românii au atins și problema Transilvaniei (...). În special, Mareșalul Antonescu nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o țară europeană, o insulă europeană în marea slavă și că Transilvania era stânca cea mai mare a insulei.” În abordarea problemei, rolul lui Paul Schmidt este foarte important, dat fiind că, în afara cazurilor în care Ion Antonescu și-a dictat notele asupra întâlnirilor sale cu Hitler - traducătorul Fuhrerului, a fost acela care a întocmit toate stenogramele întrevederilor, care s-au păstrat și editat după război în diverse colecții de documente, iar, în primul rând, de către Andreas Hillgruber în două volume speciale, menționate deja. În acest loc se impune, desigur, să stăruim asupra faptelor în discuție. Astfel, în anii 1940-1944 Hitler și Antonescu s-au întâlnit de 20 de ori, mai precis la: 1. Berlin la 22 noiembrie 1940 ; 2. Berlin la 23 noiembrie 1940 ; 3. Oberzalzburg, la 14 ianuarie 1941; München, la 12 iunie 1941; 5. Berdicev (Ucraina) la 7 august 1942; 6. Rastenburg, la 11 februarie 1942; 7. Rastenburg, în aceeași zi; 8. Rastenburg, la 10 ianuarie 1943; 9. Rastenburg, în aceeași zi; 10. Castelul Klessheim (Salzburg), la 12 aprilie 1943; 11. Klessheim, la 13 aprilie 1943; 12. Rastenburg, la 2 septembrie 1943; 13. Rastenburg, la 3 septembrie 1943; 14. Klessheim, la 26 februarie 1944; 15. Klessheim la 27 februarie 1944; 16. Klessheim, în aceeași zi; 17. Klessheim, la 23 martie 1944; 18. tot la Klessheim, la 24 martie 1944; 19.

Rastenburg, la 5 august 1944; 20. Rastenburg, în aceeași zi.

Din examinarea stenogramelor celor 20 de întrevederi, desprindem că Ion Antonescu a supus atenției lui Hitler problema Transilvaniei, în general chestiunile desprinse din impunerea și aplicarea dictatului de la Viena, anularea lui imediată sau după terminarea ostilităților, în cadrul reuniunilor: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 16, 17, 18, și 19. Vom reține câteva exemple:

Chiar la prima întâlnire cu Adolf Hitler, Ion Antonescu a declarat fără echivoc Fuhrerului, blamând soluția impusă la Viena, că pământul Transilvaniei” a aparținut în istoria lui și n-a fost niciodată divizat. El a susținut teza aceasta cu unele date istorice și a dezmințit, de asemenea, în această ordine de idei, că secuii ar putea fi considerați unguri. El a subliniat că, desigur, România va sta acum liniștită, dar la încheierea păcii generale ea își va ridica imediat din nou glasul pentru a obține dreptate și, a făcut o aluzie la faptul că consideră posibilă o soluționare corespunzătoare pe baza unui schimb de populații între Ungaria și România. Față de precizările lui Antonescu, Hitler a replicat finalmente că istoria nu se va opri în anul 1940”.

La întrevederea din ziua următoare Antonescu a revenit asupra problemei Transilvaniei, deschisă prin dictatul vienez, reamintindu-i lui Hitler că “România va avea un cuvânt greu de spus la stabilirea păcii generale”

La întrevederea din 11 februarie 1942 Mareșalul a solicitat Fuhrerului ca să impună Ungariei din momentul în care a fost satisfăcută la Viena să-și angajeze forțele pe frontul de Est.

La reuniunea din 23-24 martie 1944, deci la numai câteva zile după ocuparea Ungariei (inclusiv a nordului Transilvaniei) de către armata germană, Antonescu află prilejul cel mai nimerit pentru a contesta dictatul, ceea ce a făcut într-una după ce guvernul său l-a declarat caduc la 15 septembrie 1941. În contextul precizat, însuși Hitler a deschis problema, observând că “nu mai poate rămâne singurul susținător al Arbitrajului de la Viena”, ceea ce i-a îngăduit Mareșalului, după cum desprindem din notele lui Radu Davidescu, șeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului - să facă o expunere sintetică a trecutului românilor”.

“Poporul românesc este o unică națiune cu trecut îndelungat de multe, sacrificii și suferințe și (...) singur a continuat lupta timp de o mie de ani cu toți barbarii. Desi nu avem documente, nu este posibil ca timp de o mie de ani să fi rămas cu brațele încrucișate pentru a privi hoardele barbare trecând în sus și în jos. De la anul 900, poporul românesc a început lupta contra ungarilor. Această luptă a durat o mie de ani și când la 1918 credeam că s-a terminat, acest proces istoric a fost redeschis prin Arbitrajul de la Viena”¹⁸.

În ciuda demersurilor sale, Mareșalul n-a provocat, până în august 1944, o intervenție a Fuhrerului - nici nu putea impune ca însuși făuritorul Axei s-o demoleze din interior! - pentru anularea concretă a dictatului vienez, ci doar promisiuni, apoi asigurări în acest sens. În definitiv, a fost exact ceea ce Hitler i-a declarat la a doua întrevedere, din 23 noiembrie 1940, în direcția menționată - și anume, că istoria nu avea să se oprească la acel moment - cu recunoașterea deschisă a faptului că arbitrajul nu reprezenta nicicum „soluția”. A fost motivul fundamental, pentru care la ultima sa întrevedere cu Hitler din 5 august 1944, Mareșalul, pretindea că el căutând să exprime condițiile în care România ar mai putea rămâne alături de Germania a dorit să afle o

sumă de asigurări drept care, după problemele concrete spuse liderului nazist (sprijinul Reichului pentru apărarea terestră a nord-estului României, pentru apărarea aeriană și consecințele unei schimbări de atitudine a Turciei în război), cea de a patra a fost „chestiunea privitoare la atitudinea viitoare a Ungariei și ce se va petrece în spațiul ungar în viitorul apropiat. Schmidt, în stenograma sa confirmă pe Antonescu.

Stăpân atunci pe destinele Ungariei, Hitler a dat „o garanție absolută că nu se va întâmpla nimic”, că va interveni decisiv „în cazul celui mai mic pericol”. Era vorba evident, de desfășurarea ostilităților și Mareșalul putea pleca liniștit de la Rastenburg, convins că Fuhrerul va reveni și asupra arbitrajului vienez. Oricum, Antonescu n-o declară, dar de acum se putea dispensa de o asemenea “asigurare” de vreme ce Germania nemaifiind capabilă să asiste România, el credea că l-a alertat pe Hitler în privința posibilei detașări a Bucureștilor de Axă, deși stenograma Schmidt îl contrazice¹⁹

Revenim și reamintim, subliniind că, dacă, cu adevărat, Mareșalul optase, din acel moment, pentru părăsirea Axei, fapt pe care l-a comunicat precis lui Clodius în seara zilei de 22 august 1944 la București, el avea promisiuni de la inamici - cu care tratase prin delegații proprii și intermediari cu începere din martie 1944 - că, în cazul unui armistițiu, dictatul vienez, avea să fie repudiat.

Abandonându-l pe Mareșal, în discuția noastră, credem că se impune să atragem atenția asupra inițiativei sale de a edita temeinicul album indicând fruntariile României (în mai multe limbi de circulație internațională, care a slujit delegației române la Paris în 1946 și recent, a fost reeditat²⁰).

Tot astfel, se impune să reținem aceste rânduri din memorandumul redactat de Mihai Antonescu, predat de Mareșal lui Hitler cu prilejul vizitei sale la “M.C.G. al WEHRMAHTULUI, din 11 februarie 1942:

“Poporul român îndeplinește azi în lupta de la Răsărit o misiune anonimă și colectivă în prăbușirea slavismului, care este marea misiune a poporului german. Dar, poporul român are o misiune și față de el însuși: Transilvania. Poporul român s-a născut în Carpații Daciei, a trăit în unitatea geopolitică a Daciei, pe care nici imperiul Roman unificator nu a înlăturat-o și nici invaziile nu l-au putut îndepărta. Singur, lovit de veacuri, invazii și imperialisme, el a înfruntat. aici toate primejdiile și aci va muri. Transilvania nu este un pământ, un teritoriu, este leagănul românilor, este sufletul nostru²¹. Cum nu poți scoate pe Niebelungi și pe luptătorii lui Adolf Hitler din Valea Rinului (Era o comparație pentru liniștea Fuhrerului, obișnuită între aliați!), nici o forță de pe lume nu ne va scoate din Podișul Transilvaniei. Poporul român luptă azi în contra slavismului și a comunismului, dar mâine, el va trebui să lupte contra acelora care i-au luat pământul fără luptă. Transilvania este datoria noastră față de noi înșine și nu va fi un singur român care să nu moară pentru ea. Mai bine să ne prăbușim într-o luptă dreaptă, decât să trăim veacuri în rușinea nedreptății (...) Poporul român (...) are, dreptatea cu el, trebuie să aibă forța pentru a o obține și de a o păstra. Pentru zidirea acestor drepturi, poporul român are datoria să nu-și distrugă toate forțele (pe frontul de est, în acel moment) ca să se expună la invazia ungară și umilința românească, sau la cerșirea unor drepturi pe care trebuie să le treacă prin sabie, dacă aceia care i le-au răpit nu i le restituie...”.

La rândul său, Mihai Antonescu a fost permanent alături sau pe urmele

Mareșalului, susținând drepturile României asupra nordului Transilvaniei în întrevederile cu Adolf Hitler (din 28 noiembrie 1941 sau 23 septembrie 1942), cât, mai ales cu Joachim von Ribbentrop, al cărui invitat a fost la Berlin și căruia la 26 noiembrie 1941 i-a făcut o declarație de principiu de la care nu s-a abătut până la 23 august 1944.

“Consider o datorie elementară, d-le ministru, acum când mă primiți la Berlin în vizită oficială și când discut cu Dv. problemele neamului românesc să vă afirm simplu și lămurit, că actul de la Viena din 1940 este un act născut mort (...). Că acest act nu va putea să rămână niciodată în picioare, că poporul român îl va călca în picioare, dacă nu se va putea altfel.”²²

În ianuarie 1943, Mihai Antonescu l-a însoțit pe Mareșal la Rastenburg, la cea de a doua întrevedere cu Hitler pe 10 ale lunii respective, ori având discuții separate cu Joachim von Ribbentrop. Acestuia i-a anunțat, ca subiect special al discuțiilor, tot problema Transilvaniei, astfel că, atunci când Fuhrerul a primit delegația română, a avut loc - după cum a relatat însuși liderul diplomației române colegilor din guvern - următorul dialog pașnic, dar insinuant:

“În timpul mesei, diferite convorbiri.

Cel dintâi lucru care m-a întrebat Fuhrerul, imediat, a fost: câte ceasuri i-ai vorbit lui Ribbentrop de chestia Transilvaniei?

Spun: Nu încă, mi-o rezerv pentru diseară.

La care Fuhrerul mi-a răspuns : Nu mai este nevoie, că mi-a vorbit Mareșalul destul.

I-am răspuns : Totuși, va trebui s-o reiau, afară dacă Excelența Voastră, îmi dă un răspuns care să facă inutilă convorbirea”

După 23 august 1944, România, drep recunoștință pentru cotitura efectuată în război și pentru a se atenua (rapturile sovietice) asupra Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținuturile Herței, a fost susținută de Aliați să obțină anularea sentinței de la Viena. Începutul datează din vremea discuțiilor de la Moscova pentru Convenția de Armistițiu²³ După cum se știe, în Convenție s-a înscris un articol cu prevederi condiționate (restituirea Transilvaniei ori a celei mai mari părți a provinciei, României), pentru ca în anii 1945-1946, să câștige teren clauza anulării integrale a dictatului de la Viena. Tratatul de Pace s-a semnat la 10 februarie 1947 la Paris, iar la, 23 august 1947, Parlamentul României, l-a ratificat în unanimitate și tot în termenul intervenției lui Gh. Tătărescu, care a prezentat necesară expunere de motive, din care reținem aceste precizări pline de semnificație:

“Tratatul ce veți ratifica constituie nota de plată a unui război pierdut, dar el constituie, în același timp, și actul reparator al unei cauze câștigate. El abundă în clauze purtătoare de griji și de poveri, dar el cuprinde și câteva clauze purtătoare de lumină și de nădejdi: pacea, independența, colaborarea internațională, Transilvania”²⁴.

În finalul comunicării, conchidem că nimic nu a fost acordat României pe gratis. Totul s-a obținut în baza efortului de război al României, îndeosebi după 23 august 1944, dar cu armata pregătită și gata de acțiune din timpul guvernării mareșalului Ion Antonescu. Așadar, anularea Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, a fost rezultatul lucrării unei întregi generații (cu unele excepții, Ion Antonescu), prin efortul său, în bună parte, respectivul act internațional devenise posibil, la

momentul și în condițiile cunoscute!

Pacea, așadar, s-a întronat în anul de grație 1947, odiosul dictat fiind anulat, prin litera Tratatului de la Paris, dar cele petrecute la 30 august 1940 și întreg lanțul de grozăvii ce au urmat, deciziile de la Viena încă nu puteau fi uitate. Retras și hăituit, căci, în curând avea să fie arestat și să moară în gulagul comunist Mihai Manoilescu, economistul de faimă mondială, în febra specifică presimțirii propriului sfârșit, și-a elaborat memoriile, în care, ca unul dintre foștii principali „actori” ai dramei vieneze, insera următoarea judecată și previziune în privința destinului celor care îi forțaseră mâna în problema sacrificării Transilvaniei: “(...) Ca într-o zi melodramă de gust învechit, dar plină de deznodăminte drepte, toți cei vinovați de mutilarea Transilvaniei, și-au primit o cumplită pedeapsă. Hitler s-a prăbușit sub ruinele Reichului său, Mussolini a fost împușcat ca un fugăr, la o margine de drum, Ribbentrop a sfârșit prin spânzurătoare, Ciano, la stâlp sub gloanețele poruncite de bunicul copiilor lui, Ţeleki s-a sinucis când nemții l-au descoperit că îi trăda, Csaky a murit în condiții stranie, la două luni după funestul arbitraj, iar Bardossi, ministrul ungur de la București, devenit în urmă prim-ministru, a fost executat în 1946. Transilvania noastră e vrăjită!”

Mihail Manoilescu, nu mai puțin ca “actorii” menționați de el, avea să-și afle el însuși curând sfârșitul în vâlmășagul holocaustului roșu. S-ar fi putut afla o altă confirmare a cuvenitelor sale profetice: ”Transilvania noastră e vrăjită ?”

Le Maréchal Antonescu et les problèmes de la Transylvanie **Résumé**

L'auteur opine que c'est indubitable le fait que le Maréchal Ion Antonescu apparaît aujourd'hui comme la personnalité la plus controversée de l'histoire de la Roumanie et qu'Antonescu n'est pas pour nous un problème politique, mais plutôt historique.

Le Maréchal, selon l'auteur a été le seul homme politique de notre pays qui a essayé, par ses faits, de refaire la Grande Roumaine telle qu'elle s'était concrétisée par les actes d'autodétermination de Chișinău, Cernăuți et Alba-Iulia de 1918 et qui a mené une campagne d'extermination de la corruption et de la fraude - le grand mal national - ayant même l'intention de „stigmatiser le front des coupables par le mot voleur”

L'auteur, comme la plupart des historiens, apprécie que le Maréchal Ion Antonescu a considéré qu'il est également redevable à tous les territoires perdus par la Roumanie en 1940 de les ramener dans le corps du Pays. De cette manière, les actions d'Ion Antonescu et son gouvernement, ayant comme objectif de reprendre la Transylvanie de Nord, étaient menées sur plusieurs plans.

En conclusion, l'auteur considère que ce qu'il faut retenir c'est qu'Ion Antonescu n'a pas accepté le Diktat de Vienne, il l'a déclaré caduc à partir du 15 septembre 1941, l'a attaqué sur plusieurs voies, même auprès d'Adolphe Hitler, l'auteur de la „solution” du 30 août 1940, qu'il a rencontré plus de vingt fois dans l'intervalle 1940-1944.

NOTE:

¹ Mircea Suciu, De ce Antonescu?, în revista "Dosarele Istoriei", anul VII, nr. 6 (70), 2002, p. 1.

² Florin Constantiniu, Așa nu se mai poate, în revista "Dosarele Istoriei", anul VIII, nr.9 (85), 2003, p. 3.

³ Istoricul Teodor Wexler, opinează, însă, că poziția mareșalului Antonescu, față de dezmembrarea teritorială a României din vara de tristă memorie a anului 1940 s-a manifestat în mod diferențiat. Astfel, față de cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, el are o poziție fermă și constantă, alternând între protestul exprimat în scrisoarea adresată regelui Carol al II-lea la 3 iulie 1940 și ordinul de zi din 22 iunie 1941, când le cere ostașilor: "Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabilor și codrii mândri ai Bucovinei". În ceea ce privește Transilvania, nu putem nega că în cercuri mai mult sau mai puțin restrânse, Antonescu și-a exprimat dezacordul cu Dictatul de la Viena. Dar acest dezacord era timid și nunțat. Astfel, în ședința Consiliului de miniștri din 27 septembrie 1940, Antonescu declara: "Eu vreau să răstorn arbitrajul de la Viena, fără s-o spun". Puțini dintre contemporanii noștri cunosc finalul tragediei dezmembrării teritoriale a României din vara anului 1940. Mă refer la cedarea Cadrilaterului și la rolul jucat de conducătorul statului în pierderea teritorială a sudului Dobrogei.

⁴ Petre Turlea, Antonescu și Transilvania răpită, în revista "Dosarele Istoriei", anul VII, nr. 6 (70), 2002, p. 27-28.

⁵ Gheorghe Buzatu, România între dictat și tratat, în revista "Dosarele Istoriei", anul V nr. 6 (46), 2000, p. 61.

⁶ Vezi. Petre Turlea, Ip și Trăzne, Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească. Studii și documente, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 594.

⁷ Cf. Ion Meamina, Consilii de Coroană, p. 269-270 (intervenția dr. Vasile Noveanu).

⁸ Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, Istoria Românilor în secolul XX, Editura Paideia, București, 1999, p. 414.

⁹ Mihail Sturdza, România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută, Editura a II-a în Limba română, Alba Iulia - Paris, Fronde, 1994.

¹⁰ Aurică Simion, Regimul politic din România interbelică, septembrie 1940 – ianuarie 1941, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 144.

¹¹ Josif Constantin Drăgan, Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire, Fundația Europeană Drăgan, 1991, p. 204.

¹² Gheorghe Barbul, Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei, ediție de V. Fl. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1992, p. 40.

¹³ Mihai Surdza, op.cit., p. 209.

¹⁴ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, op. cit., p. 414.

¹⁵ Vezi Ion Ardeleanu, "Biroul Păcii", "Proiecte privind soluționarea problemei frontierelor României și realizarea unor bune relații în Balcani (1942-1943)", în Europa XXI, vol. I-II/1992-1993, p. 128 și urm.

¹⁶ A se cf. cu amintirile lui Gh. Barbul, care-l însoțea pe Mareșal la Hitler, pentru a asigura traducerea în limbile germană-franceză (vezi Memorialul Antonescu. Al treilea om al Axei, Editura I în limba română, completă, Iași, Editura Institutului European, 1992).

¹⁷ Vezi N. Dascălu, Politica nazistă, în sud-estul Europei în ajunul și în timpul celui de-al doilea război mondial în relațiile interpretului personal al lui Hitler, I-II în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A.D.Xenopol>>", Iași, t.XXIII/2 și XXIV/2 din 1986 și 1987.

¹⁸ Cunoașterea în detaliu a problemelor, îl indică pe autorul unei inspirate istorii concise a românilor, întocmită și publicată de Ion Antonescu imediat după terminarea primului război mondial (cf. Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor, ediția a II-a, București,

Editura Clio, 1990, ed. orig.- București 1919).

¹⁹ Cf. Vasile Arimia și colab., eds, Antonescu-Hitler, p. 194. Cităm din document: "Nici un aliat al Germaniei nu este atât de loial ca România. Ea va rămâne de partea Germaniei și va fi ultima țară care va părăsi Reichul pentru că știe că sfârșitul Germaniei înseamnă sfârșitul României"

²⁰ Vezi Mircea Cociu, ed. Spațiul istoric și etnic românesc, I-III, București, Editura Militară, 1992-1993.

²¹ A se observa similitudinile cu exprimările lui Titulescu din 1915! (într-un faimos discurs rostit la Ploiești, în mai 1915, pentru intrarea României în războiul unității naționale).

²² Vasile Arimia și colab. eds. Antonescu- Hitler, I, p. 143.

²³ Cf. V.F. Dobrinescu, Problema Transilvaniei în Convenția de Armistitiu (12/13 septembrie 1944), în "Europa XXI", t.III-IV/1994-1995, p. 187 și urm.

²⁴ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, op. cit., p. 418.